NAJAAR 2019

De Natuurkijker

Nieuwsblad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

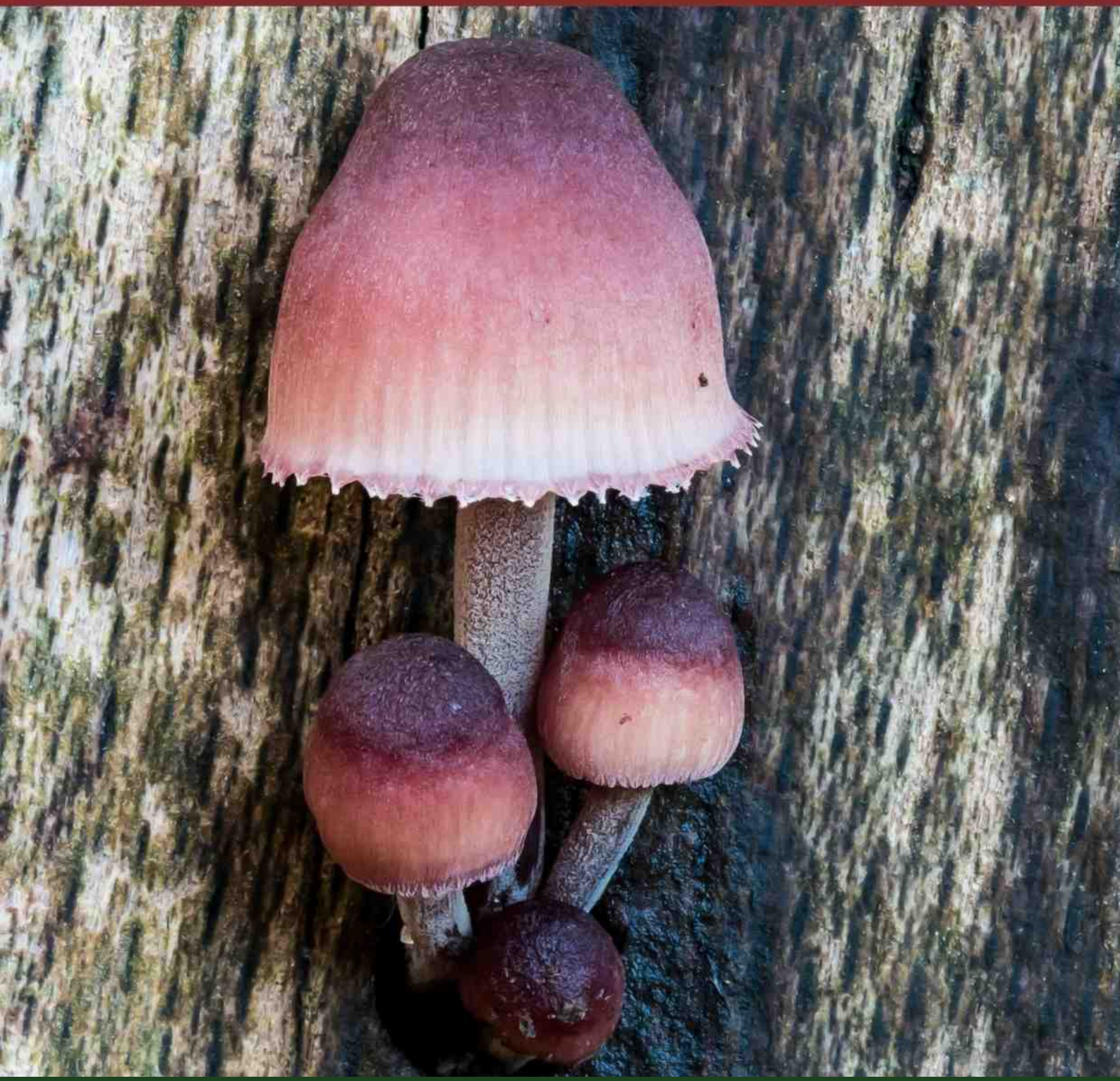

Excursies - Natuurlezingen - Minicursussen
Verslag Vissen excursie - Vereniging Eemland300
Waarom staan plantensoorten op de 'Rode lijst'?
Omgevingsvisie Amersfoort - Vaste rubrieken o.a.
Plaagdieren en Opmerkzaam wandelen - Groene agenda

ivn beleef de natuur!

KNNV vereniging voor veldbiologie

IVN excursies okt–nov 2019

Mysterie van paddenstoelen

Datum: was op zondag 20 oktober, 14.00 tot 16.00 uur
Start: Lockhorsterbos, bij witte slagboom van Utrechts Landschap, Lockhorsterweg t.o. nr. 1A, 3832 RA Leusden. OV: bus 17 richting Leusden, halte Groene Zoom, vanaf hier 12 minuten lopen. Bijzonderheden: niet geschikt voor mensen die slecht ter been zijn.

Kinderen vanaf 6 jaar zijn van harte welkom (het is niet bedoeld voor kinderfeestjes). Vergeet niet om een spiegeltje mee te nemen!

De bomen beginnen weer te verkleuren, het licht is minder fel en de avonden worden weer korter; kortom het wordt weer herfst. En plotseling schieten dan ook op allerlei verschillende plaatsen de paddenstoelen uit de grond. In de meest bizarre vormen, met allerlei kleuren en met exclusieve namen, zoals duivelseieren, eekhoorntjesbrood, aardsterren, blote billetjeszwammen, heksenboleten en ga zo maar door.

Heeft u er meteen beelden bij? Vaak heten de paddenstoelen zo omdat ze grote gelijkenis vertonen met bijvoorbeeld roze blote billetjes, al zijn ze dan maar zo'n één à twee centimeter groot. Of het zijn namen die uit een ver verleden stammen, toen het mysterieuze nog niet verklaard kon worden. Het zijn in ieder geval namen die tot de verbeelding spreken en die uitnodigen tot nader onderzoek naar de dragers van deze prachtige namen.

Samen met de IVN-natuurgidsen gaan we op zoek naar al dit moois. Het is altijd weer verrassend wat we tegenkomen!

Meer informatie: tel. 033-4946018

Dennenvoetzwammen. Foto: Ank Latté

Landgoedexcursie

Datum: zondag 17 november, 14.00 tot 16.00 uur
Start: Parkeerplaats De Camp, De Bosrand, 3931 AP Woudenberg. OV: buslijn 80 (Rhenen via Leusden), halte Geerenstein, vanaf hier 10 minuten lopen naar het vertrekpunt. Bijzonderheden: stevige schoenen geadviseerd.

Landgoed Geerestein ligt op de rand van de Gelderse Vallei, in een bocht van de Woudenbergse Grift. Lange eikenlanen doorsnijden het landgoed. De oorspronkelijke, middeleeuwse burcht werd verwoest en weer opgebouwd tot ridderhofstede. Het 'grand canal', met een lengte van 930 meter het langste van Nederland, dateert uit de achttiende eeuw. Het staat in verbinding met de Grift en werd naast de sierwaarde, gebruikt voor vervoer van turf, hout en stenen. Na de Franse tijd kwam in de negentiende eeuw de Engelse landschapsstijl in zwang.

Wat we nu vinden aan natuurwaarden, is gerelateerd aan dit gebruik door de eeuwen heen. Ook de naam van het landgoed valt hieruit te verklaren.

Tijdens deze landgoedwandeling nemen de IVN-gidsen u mee door een landschap waarin de cultuurhistorie zijn sporen heeft achtergelaten en waar door de afwisseling van bos, water en grasland een plek is ontstaan waar vogels, reeën, dassen en vossen zich thuis voelen.

Juist in november zijn de ontginningspatronen goed te zien en verhalen de bomen en struiken van de oorspronkelijke natte omstandigheden op deze plek.

Meer informatie: tel 033-2572783 of 06-51402753

In december is er geen IVN-excursie

Geerestein. Foto: Wil Schonewille

De Natuurkijker

2	Wandelingen en excursies Natuurlezing Minicursussen natuuracademie
6	Vissen, excursie verslag Omgevingsvisie Amersfoort IVN Vertrouwenspersoon Leuke waarnemingen
12	Rubrieken: Opmerkzaam wandelen; Plaagdieren; Spinnen; Stadsplanten
15	Vereniging Eemland300 Plantensoorten en de 'Rode lijst' Terugblik KNNV Spetterdag

Redactioneeltje

Deze Natuurkijker biedt alle kleuren van de regenboog: in dit nummer springen de roodborst, geel walstro en blauwe knoop in het oog. We zetten eveneens de schijnwerpers op de elzenvlag, marmergrondel, pos, atalanta, hoornaar en lijmspuiter. Want het lijkt ons sterk dat iedereen al deze soorten al kent. We vermoeden dat in ieder geval de getijgerde lijmspuiter voor de meeste lezers nu nog een onbekende soort is, maar na lezing van ons tijdschrift weet iedereen dat deze achtpoter slechts zes ogen heeft…

Tegenwoordig hoeft de redactie voor de voorplaat weinig moeite meer te doen. Peter Koblens stuurde ons spontaan een serie prachtige herfstfoto's. Vandaar dat de bloedsteelmycena ditmaal onze voorzijde siert.

In derde Natuurkijker vertelt Arie van den Bremer alles over de regelgeving rond 'Rode lijsten'. We bewegen ons op politiek glad ijs, want we willen onze lezers uitdagen om gespreksavonden over Omgevingsvisies te bezoeken. Daarnaast bieden we gewoontegetrouw onze 'Groene Agenda', een overzicht van alle groene activiteiten in de maanden oktober, november en december.
Kees de Heer, Marian Marseille en Olav-Jan van Gerwen

Deadline volgende nummer

De 'Natuurkijker' verschijnt in principe eind maart, juli, oktober en december 2019, op papier en digitaal. Alle kopij voor het winternummer moet uiterlijk 15 november bij de redactie zijn, via email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Bij de voorplaat

Peter Koblens portretteerde de bloedsteelmycena op landgoed Den Treek. Deze paddenstoel groeit in bundels op dood hout van loofbomen. Als je de steel beschadigt, komt er vocht uit met een donkere, roodbruine kleur.

De 'Natuurkijker' is het gecombineerde blad van de KNNV-afdeling en de IVN-afdeling Amersfoort en omstreken.
Redactie: Kees de Heer, Marian Marseille en Olav-Jan van Gerwen
email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Het IVN en de KNNV hebben werkgroepen die zich bezig houden met onder andere vogels, vleermuizen, planteninventarisaties, natuurwandelingen, lezingen, cursussen, duurzaamheid, jeugd, ruimtelijke ordening, fotografie en bomen knotten.

IVN | www.ivnamersfoort.nl
Ruud van Nus, IVN-voorzitter
email: ruudvannus@live.nl
tel: 033-4623011

KNNV | www.knnv.nl/amersfoort
Joop de Wilde, KNNV-voorzitter
email: jdewilde@euronet.nl
tel: 033-4942126

FSC
www.fsc.org
MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C017135

Minicursus 'Paddenstoelen'

Woensdagavond 30 okt en zaterdagmorgen 2 nov
Docent: Hans Meulenbelt

De minicursus Paddenstoelen is bedoeld om kennis te maken met deze bijzondere levensvorm. Op de cursusavond zal worden uitgelegd wat paddenstoelen zijn, welke vorm ze hebben, waar ze van leven en hoe ze zich voortplanten.

Vervolgens zal in het tweede deel van de avond dieper ingegaan worden op de ecologie (waar kunnen we ze vinden?) en de kenmerken waarmee je paddenstoelen in het veld kunt benoemen. Vele mooie foto's zullen hierbij de revue passeren.

Tijdens de excursie op zaterdag zal het accent vooral liggen op het herkennen van paddenstoelen in het veld. Dan kun je het geleerde in praktijk brengen. Natuurlijk plukken we ze niet! U mag ze wel fotograferen om thuis nog eens goed te bekijken!

De theorieavond is op woensdag 30 oktober van 19.30-21.30 uur in De Groene Belevenis, Hamersveldseweg 107 in Leusden. De excursie is zaterdag 2 november van 10.00- 12.00 uur. Details en aanmelding: zie kader.

Porseleinzwammen op beuk. Foto: Arie van den Bremer

De Natuuracademie

De Natuuracademie is een samenwerking van CNME 'Landgoed Schothorst' en de regionale afdelingen van KNNV en IVN in Amersfoort en omgeving. Voor alle cursussen geldt dat aanmelding verplicht is, via email: cnme@amersfoort.nl. Alle cursussen kosten 15 euro; cursussen zonder excursie 10 euro. Leden van KNNV- en IVN-afdeling Amersfoort krijgen 5 euro korting.
Meer informatie: www.hetgroenehuisamersfoort.nl > ontdekken en leren > Natuuracademie

Jonge sperwers op het nest

Minicursus 'Roofvogels'

Woensdagavond 27 november 2019
Docent: Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN)

Roofvogels kun je in alle landschappen waarnemen, maar de verschillende soorten hebben wel een duidelijke voorkeur voor een type landschap. De havik bijvoorbeeld leeft vooral in het bos, terwijl een torenvalk de voorkeur geeft aan het boerenland. Vogels op trek kun je bijna overal tegenkomen, ook in de stad. Alle roofvogels zijn sinds 1941 wettelijk beschermd. Toch hebben roofvogels het in Nederland plaatselijk zwaar te verduren.

Tijdens de cursusavond zullen medewerkers van de roofvogelwerkgroep vertellen over roofvogels die leven in Utrecht en/of het Gooi. Welke soorten komen hier voor? Welke soorten broeden hier? Hoe zien ze eruit en hoe leven ze? Lukt het de vogels overeind te blijven in deze dichtbevolkte streek? Hoe kun je zelf roofvogels in beeld krijgen? Waar moet je op letten? Welke sporen laten ze na die jij kunt volgen?

De theorieavond is op woensdag 27 november van 19.30 - 21.30 uur in Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21 in Amersfoort. Bij deze minicursus is geen excursie. Deails en aanmelding: zie kader.

Natuurlezing: Aanpassingen van de natuur aan leven in de stad

Natuurlezing door Menno Schilthuizen
dinsdag 5 november 2019, 20:00-22:00 uur

Stadse merels zingen hoger dan hun verre familieleden in het bos. En op Puerto Rico hebben hagedissen in de stad aangepaste voetzolen voor betere grip op beton. Wat is de invloed van onze stad op de evolutie van planten en dieren om ons heen?

Menno Schilthuizen neemt ons mee op een kleine wereldreis langs planten en dieren die zich snel en flexibel hebben aangepast aan het leven in een stad. Menno Schilthuizen is ecoloog, evolutiebioloog en onderzoeker bij Naturalis en de universiteit Leiden, en mede-oprichter van Taxon Expeditions.

Nergens is onze invloed op de natuur groter dan in de stad. We hebben vanuit het oogpunt van de natuur een enorm rotsgebergte gemaakt met extreme omstandigheden. Met daartussen wat groene oases in de vorm van stadsparken. In de stad is het graden warmer dan op het platteland. Er is veel voedsel, maar ook veel gevaar van honden en katten. Er zijn oude bomen, maar ook pionierplekken op braakliggende terreinen. Lawaai, trekwinden tussen hoge gebouwen en luchtverontreiniging. En er zijn barrières in de vorm van wegen en spoorwegen, die obstakels vormen om naar een ander groen gebied te komen.

'Darwin in de stad' - Menno Schilthuizen laat zien dat planten en dieren niet alleen overleven in de stad, maar dat ze zich ook op wonderbaarlijke wijze kunnen aanpassen. Over de voorbeelden uit zijn - met de Jan Wolkersprijs bekroonde boek - 'Darwin in de stad' geeft hij een boeiende lezing. Hij laat zien dat evolutie sneller gaat dan Darwin ooit kon dromen. En dat, hoewel onze oprukkende steden ten koste gaan van biodiversiteit, ook splinternieuwe plant- en diersoorten het licht zullen zien. En daarmee schetst hij een hoopvol beeld dat mens en natuur - ook in de stad - uiteindelijk samen kunnen leven.

Voor meer informatie: zie kader en contact Renée van Assema, gabas@planet.nl

WNA Natuurlezingen

De natuurlezingen beginnen om 20.00 uur in Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De toegang is gratis (max. 80 bezoekers). Reserveren is niet nodig, maar kom op tijd!
De organisatie is in handen van de Werkgroep Natuurlezingen Amersfoort (WNA), een samenwerkingsverband van KNNV, IVN, Vogelwacht Utrecht en Gemeente Amersfoort.

Stadse merels zingen hoger dan hun familieleden in het bos. Foto: Hans van Zummeren

Vissen

door Gert Lodewijk, met dank aan Lina Bakker voor haar aantekeningen en foto

Soms heb je van die dagen. Het regent de hele week… en dan op zaterdagmorgen 5 oktober schijnt het zonnetje… Letterlijk en figuurlijk.

Natuuracademie zoetwatervissen. We verzamelen bij de Esvelderbeek, langs de Koedijkerweg, met een uitgelezen gezelschap van afwachtende cursisten, deskundige onderzoekers en fanatieke 'beroepvissers'. Waadpakken worden aangetrokken, grote netten uitgeladen, emmers klaargezet. En dan gaat het van start, onder de bezielende begeleiding van Fabian Smith van de RAVON.

Achter de stuw stort men zich in het water. De techniek van het vissen is eenvoudig: zoek de schuilplaatsen op en schraap over de bodem. De bodem is stevig, doordat de beek is uitgesleten in het dekzand. De vissen kunnen overal zitten. Dat blijkt. Na een uurtje rommelen en verwonderen zit er een complete dierentuin in de emmers…

Het is een beetje lastig te zien, dus de vissen worden overgeheveld naar cuvetten. Dat zijn smalle aquaria, waarin de hele vis in haar/zijn glorie bekeken, bewonderd en gefotografeerd kan worden.

De hele onderwaterwereld komt aan bod en dat is typisch voor deze locatie: een beeksysteem dat in verbinding staat met sloten en stadsgrachten. Migreren is niet altijd makkelijk, want stuwen verhinderen dat. Gelukkig worden er soms vistrappen aangelegd, zoals in de Barneveldse beek.

In de jaren zeventig was zo goed als alle leven uit de Valleibeken verdwenen, als gevolg van industriële, sanitaire en mestvervuilingen. Gelukkig zijn er maatregelen getroffen en worden de beken weer schoon, hoewel ze nog wel voedselrijk zijn.

De 'vissenacademie' is actief in de Esvelderbeek. Foto: Gert Lodewijk

Wat vinden we?
We vinden allerlei 'niet-vissen': een gevlekte Amerikaanse rivierkreeft, een invasieve exoot. Een grote spinnende watertor, mooi donker, wel vier centimeter lang. Dit is een rover, die kleine visjes eet. Bootsmannetjes en larven van libellen, helaas niet op naam te brengen. Libellenlarven leven soms meerdere jaren onder water en deze dieren komen slechts één seizoen erboven om zich voort te planten.

De meest algemene vis hier is de marmergrondel, een vis van een paar centimeter lang, te herkennen aan de buisjes aan zijn neus. Oorspronkelijk afkomstig van de Zwarte Zee, maar op eigen kracht hier naartoe gekomen via het Main-Donaukanaal en de Rijn. In 2002 is de marmergrondel voor het eerst in Nederland waargenomen, het is nu een geduchte concurrent voor verschillende inheemse vissen. Marmergrondels leven op de bodem of tussen de stenen. De rivierdonderpad lijkt er een beetje op, maar is iets spitser op de kop.

Mooie vondsten zijn de kleine modderkruiper en het bermpje, beide kleine slanke visjes met een fraaie tekening. Het bermpje heeft een snor; de kleine modderkruiper heeft vlekjes aan de zijkant.

Baars, pos, kleine modderkruiper en voorn. Foto: Gert Lodewijk

De pos heeft forse stekels op zijn rug. Foto: Gert Lodewijk

De grote modderkruiper heeft de bijnaam 'fluitaal'. Foto: Lina Bakker

We vangen mooie witte visjes van vier tot zes centimeter: blankvoorn, bittervoorn en brasem. Wil je ze herkennen, dan kijk je naar anaalvinnen, rugvinnen, schubben en ogen. Voor de beginnende leek is dit wel lastig. Gelukkig is er een App 'Vissengids', daarin worden alle zeventig soorten zoetwatervissen uitvoerig beschreven.

We vinden ook driedoornige stekelbaarsjes en tiendoornige stekelbaarsjes. Een grote vangst is een aantal eerstejaars zeelten, van een paar centimeter groot, slank met een klein donker vlekje op de overgang van lijf naar staartvin.

Een bijzondere vondst is een aantal possen. Dit is een beetje lompe vis, familie van de baars, met stekels op zijn rug.

Ook vonden we echte rovers: jonge baarzen met mooie strepen op de rug, als een pyjama. En twee eerstejaars snoeken, ongeveer twintig centimeter lang met verticale strepen op hun lijf, wat mooi camoufleert als zij tussen de begroeiing op hun prooien wachten. Snoeken paaien vroeg, zodat hun jongen de jongen van andere visjes kunnen eten.

Grote vondst in Zeldert

We verkassen naar de andere kant van Amersfoort en we vissen daar in troebel water. Niet zo vreemd, hier is een veenbodem waarin je wegzakt. De resultaten zijn beperkt: groene kikkers, een mooie waterschorpioen, een bittervoorn, veel tiendoornige stekelbaarsjes. Al die soorten zijn terug te vinden in de App 'Waterleven'. De moderne techniek staat voor niets, een hele bibliotheek sjouw je mee.

We vangen een zeelt van dertig centimeter; hij kan er wel zestig worden. We zien de gladde huid, gevormd door hele kleine schubben en een slijmige laag. De zeelt wordt ook wel 'doktersvis' genoemd, omdat die slijmlaag bij andere vissen desinfecterend schijnt te werken.

Maar de vondst van de dag is wel de grote modderkruiper. Daarvoor waren we hier naartoe verhuisd. Dit dier is zeldzaam in Nederland. We vangen een exemplaar van 23 centimeter en dat is groot. Deze vis is mogelijk al vijftien jaar oud. De grote modderkruiper paait in het voorjaar op ondergelopen weiland. Deze soort past in een overstromingslandschap, een habitat dat verdwijnt. Vandaar dat er nauwelijks jonge vissen worden gevonden.

De grote modderkruiper wordt ook wel 'fluitaal' genoemd, naar een geluid dat hij maakt als hij lucht uit zijn darmen laat ontsnappen. Via zijn sterk geplooide darmvlies kan hij zuurstof opnemen, zodat hij liggend op het droge in de modder kan overleven. Doordat deze vis sterk reageert op luchtdrukschommelingen, werd hij wel als weervoorspeller in aquaria gehouden en daar komt de naam 'weeraal' vandaan.

Al met al hebben we niet achter het net gevist deze morgen: in totaal veertien verschillende soorten gezien en op de gevoelige plaat vastgelegd. We weten nu het graatje van de vis. Het was een mooie leerzame ochtend.

LABRIE heeft voor elke schilderklus, de juiste verfbus!
LABRIE
verf - behang - glas
kunstschildersmaterialen
Leusderweg 113-115 * Amersfoort *
Tel: 033 461 37 77

In gesprek over de Omgevingsvisie van Amersfoort

door Kees de Heer

Wat is de identiteit van de stad Amersfoort? Hoe kunnen we het groen in de straat of in de wijk verbeteren? Hoe kijk je aan tegen het openbaar vervoer en de fietsroutes? Moeten er meer eengezinswoningen worden gebouwd of alleen appartementen?

Alle overheden zijn volop bezig met het maken van Omgevingsvisies. Het concept van de rijksoverheid (nationale omgevingsvisie = NOVI) lag deze zomer ter inzage. De provincie is in nauwe samenwerking met de waterschappen bezig met een provinciale concept-visie (POVI), die eind volgend jaar een definitieve versie moet opleveren. Veel gemeenten zijn druk in de weer met gemeentelijke versies (GOVI's), zodat alles zo'n beetje af is wanneer de Omgevingswet per 1-1-2020 ingaat.

Alle Omgevingsvisies moeten worden gemaakt in samenspraak met burgers, ondernemers en belangengroepen. De overheden moeten de 'dialoog' goed organiseren. Hoe deze 'burgerparticipatie' concreet wordt ingevuld, verschilt behoorlijk per gemeente.

Het is voor overheden niet eenvoudig om genoeg burgers te bereiken. Het loopt niet bepaald storm op avonden die worden georganiseerd om aandachtspunten voor een Omgevingsvisie op te halen. En dat terwijl je als burger best een grote invloed hebt, als je wel naar dit soort avonden gaat...

De gemeente Amersfoort heeft vier maal 33 burgers uitgenodigd om aandachtspunten voor de Omgevingsvisie op te halen. Ik had me opgegeven voor een avond in de Neng, op 2 oktober jongstleden voor bewoners van Hoogland, Schothorst, Zielhorst, Kattenbroek, Nieuwland, Vathorst en Hooglanderveen.

Wethouder Menno Tigelaar gaf een aftrap en vervolgens gooiden de schrijvers van de Omgevingsvisie

allerlei discussiepunten op tafel. Roulerend in zes groepen discussieerden we over zes thema's: openbaar vervoer, fietspaden, type woningen, type bedrijvigheid, winkelleegstand, culturele voorzieningen en recreatiegebieden, bijna alles kwam aan bod. Helaas ontbrak het thema 'landbouw en voedsel'. Eigenlijk gingen alle thema's over de stad zelf, over de bebouwde kom. Het landelijk gebied ontbreekt volkomen! Volgens mij is het juist belangrijk dat politici en boeren met burgers overleggen over de toekomst van het landelijk gebied. In de wandelgangen horen we dat Amersfoortse raadsleden dit najaar tweemaal op bezoek gaan bij boeren, om met elkaar door te praten over de toekomst van Hoogland-West en Stoutenburg. Het is jammer dat de dialoog met burgers over voedselproductie niet automatisch een plek krijgt in de aanloop naar de Omgevingsvisie.

Overigens was het wel uiterst zinvol om met mede-Amersfoorters te discussiëren over het groen in de stad, over de aanleg van zonneweides en de plaatsing van windmolens. Ik zat in het groepje dat aan het slot van de avond het energiegesprek mocht samenvatten. Aan de ene kant hadden we briefjes met 'geen windmolens in de buurt van de stad' en 'geen wind-

Expositie Panorama NL en Amersfoort

De gemeente Amersfoort en het college van rijksadviseurs zorgen samen voor een boeiende expositie in het Rietveldpaviljoen op de Zonnehof. In de rondreizende tentoonstelling 'Panorama NL' geven de rijksadviseurs een advies voor de ruimtelijke inrichting van Nederland. In de vorm van puzzelstukken geeft 'Panorama Amersfoort' een eerste indruk van de vraagstukken die in Amersfoort spelen voor de ruimtelijke inrichting van de stad. Zeven houten borden geven een indruk van de opbrengst van de bijeenkomsten in de stad.

Kinderen worden uitgenodigd om met een tekening of lego-bouwwerk antwoord te geven op vragen over de toekomst van Amersfoort. 033Fotostad toont werk van fotografen uit stad en regio, zowel van professionals als van getalenteerde vrijetijdsfotografen. FASadE en Scholen in de Kunst exposeren foto's die zijn gemaakt naar aanleiding van de Jane's walks: buurtwandelingen met bewoners waarbij door de bril van Jane Jacobs naar de omgeving wordt gekeken. Jane Jacobs was een beroemde stadsactiviste die het belang van straten als ontmoetingsplekken en de kwaliteit van gemengde buurten op de kaart zette.

Het Rietveldpaviljoen is van woensdag 16 oktober tot en met woensdag 6 november 2019 (behalve op maandag) dagelijks geopend voor publiek van 12.00 – 17.00 uur en donderdagavond tot 21.00 uur. Adres: Zonnehof 8, 3811 ND Amersfoort. Neem smartphone en oortjes mee om de verhalen van de rijksadviseurs over Panorama NL te kunnen volgen.

molens op trekroutes van vogels en vleermuizen'. Aan de andere kant lazen we: 'graag alle ruimte om de energie te hebben die nodig is, ook al kost het wat natuur', 'turbines langs A1' en 'kleinere turbines voor lokaal gebruik op bedrijventerreinen'.

De gemeente Amersfoort organiseerde drie vergelijkbare bijeenkomsten, op 3 oktober in Amersfoort-Oost, op 9 oktober in Amersfoort Midden en -West en op 10 oktober in Amersfoort-Zuid. Wij zijn heel benieuwd hoe die avonden zijn verlopen. De redactie ontvangt graag impressies van mensen die daar zijn geweest.

Noteer alvast in je agenda: donderdagavond 20 november een 'stadsgesprek' over de gemeentelijke Omgevingsvisie (zie kader). En absoluut de moeite waard: de rondreizende tentoonstelling 'Panorama NL', van 16 oktober tot 6 november in het Rietveldpaviljoen op de Zonnehof (zie kader).

Stadsgesprek Amersfoort

De gemeente Amersfoort organiseert op donderdagavond 20 november een 'stadsgesprek' over de gemeentelijke Omgevingsvisie. Tijdens deze bijeenkomst liggen de concept-bouwstenen voor deze visie op tafel. Alle Amersfoorters zijn welkom. Zie www.amersfoort.nl/project/omgevingsvisie-2030.htm

IVN Vertrouwenspersoon

door Ina Veldhuis

In de algemene ledenvergadering van het IVN op 8 mei 2019 is het beleidsstuk 'In veilige handen' vastgesteld, in navolging van het landelijke beleid. Het stuk bevat een stappenplan om grensoverschrijdend gedrag op de agenda te zetten en de kans op dit gedrag te verkleinen. Het bestuur is daar voortvarend mee aan de slag gegaan!

Er zijn omgangsregels voor iedereen die betrokken is bij de afdeling, vastgesteld in de AB-vergadering in mei. Dit betekent dat de leden er kennis van hebben genomen en dat zij hebben ingestemd met het volgen van het landelijke beleid. Daarnaast heeft inmiddels iedereen die met minderjarigen werkt binnen de afdeling een gedragscode ondertekend. Deze code geeft grenzen aan in het contact met minderjarigen. Ook moet elke begeleider van de afdeling Jeugd een VOG (verklaring omtrent gedrag) inleveren. Middels een gesprek met de coördinator van de afdeling Jeugd is besproken waar risico's te voorzien zijn en welke maatregelen ervoor kunnen zorgen dat de kinderen zo veilig mogelijk zijn. Het geschatte risico is laag. Het beleidsstuk 'In Veilige Handen' is te vinden op de website van IVN Amersfoort.

Ondanks al deze voorzorgsmaatregelen kan het helaas gebeuren dat iemand ongewenst gedrag ervaart binnen onze afdeling. Ongewenst gedrag is elke vorm van aandacht of gedrag die door iemand als onprettig wordt ervaren. Dat kunnen al dan niet seksueel getinte opmerkingen zijn of grapjes die door de ander op wie ze gericht zijn, als onprettig worden ervaren. Het kan ook gaan om pesten of een inbreuk op de privacy, discriminatie, overmatig alcohol of -drugsgebruik, bedreiging, agressie of zelfs fysiek geweld.

In geval van ongewenst gedrag kan een IVN-vrijwilliger of deelnemer daarvan melding maken bij de vertrouwenspersoon. Sinds kort ben ik benoemd als vertrouwenspersoon voor het IVN Amersfoort en IVN Eemland. Mijn functie is luisteren, adviseren en begeleiden. In overleg met de melder en/of het slachtoffer bespreken we de problemen en proberen tot een oplossing te komen. Het slachtoffer bepaalt hierin welke vervolgacties er worden ondernomen. Fysiek geweld en seksuele intimidatie of misbruik worden gezien als een misdrijf; daarvan zal altijd aangifte worden gedaan. Dan wel door het slachtoffer zelf, dan wel door de vertrouwenspersoon of de landelijke vertrouwenscommissie. Er is binnen het IVN een landelijke meldplicht met betrekking tot (vermoedens van) seksueel misbruik. Iedere IVN-er is verplicht zulke vermoedens of aanwijzingen niet alleen bij de vertrouwenspersoon maar ook bij de landelijke vertrouwenscommissie te melden. (Vermoedens van) seksueel misbruik mogen alleen door de landelijke vertrouwenscommissie in behandeling worden genomen. Gesprekken met mij als vertrouwenspersoon vinden altijd plaats op een neutrale locatie en onder strikte geheimhouding. Mijn contactgegevens zijn te vinden hieronder en op de website, onder het kopje "vertrouwenspersoon". Hier vindt u ook een uitgebreidere beschrijving van mijn functie.

Vertrouwenspersoon IVN Amersfoort en Eemland:
Ina Veldhuis, tel. 06-57118682,
email: vp.ivnamersfoort.eemland@gmail.com

Leuke waarnemingen

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

Wegdistel, *Onopordum acanthium*
De wegdistel is spontaan opgekomen in mijn groentetuin. Grijs, 2,5 meter hoog en 1,5 meter breed. Bladeren onderaan tot 30 centimeter breed. Het eerste jaar met een penwortel en alleen een rozet, in het tweede jaar een hoog opgroeiende plant met grote stekels en grote, paarse bloemen. (Determinatie: Arie van den Bremer)

Schorsmarpissa, *Marpissa muscosa*
De schorsmarpissa maakt geen web. Hij wacht af tot er een prooi dicht genoeg naderbij komt en hij bespringt dan de prooi. Vandaar dat hij voor op de kop twee grote ogen heeft (zie foto). Zijn prooi op de foto is een zweefvlieg, vermoedelijk een blinde bij, Eristalis tenax. (Determinatie: Jan van Asselt)

Grote lantaarnspin, *Agroeca brunnea*
Het feeënlampje is het werk van een bruine zakjesspin, ongeveer 6 à 7 millimeter groot. Het is een eicocon, een ingesponnen pakketje met eitjes, dat hing aan een pitrusstengel. De spin is nog niet aan de afwerking toegekomen, want de cocon hoort nog met zandkorrels bepleisterd te worden om het bouwseltje te beschermen tegen indringers. Daarna lijkt het net een modder-klompje. Het is dus alleen dán een feeënlampje als de spin het werkje nog niet heeft afgemaakt. (Determinatie: Jan van Asselt)

Ligusterpijlstaart, *Sphinx ligustri*
In mijn tuin zat een dikke, grote vlinder. Foto naar Alice van Hunnik en die stond gelijk in mijn tuin. En toen nog zo'n vlinder. Ongelofelijk wat een beesten. Ze hebben een spanwijdte van 9-12 centimeter. De tot 9 centimeter lange rups is groen met witte en paarse, schuine strepen op de zijkant. Zijn poten en stekel zijn zwart. Een deel van de stekel is geel. De

V.l.n.r. wegdistel, schorsmarpissa en feeënlampje

V.l.n.r. ligusterpijlstaart, buigzaam glanswier en kleverige ogentroost

rups leeft op veel planten, maar vooral op liguster. Hij verpopt zich tot een diepte van wel 30 centimeter in de grond. Waarschijnlijk zaten de poppen in de kluit van een pas aangeplante boom. (Determinatie: Alice van Hunnik)

Buigzaam glanswier, *Nitella flexilis / opaca*
Je hebt net een cursus 'Kranswieren' gevolgd bij de Natuuracademie en je woelt met je hand op goed geluk door het water in een plas bij het oude Elisabeth-ziekenhuis. Mooi wit bergzand op de bodem in 25 centimeter diep water. En ja hoor, er groeit wat op de bodem. En ook hier heeft de KNNV iemand voor die er een naam aan durft te geven. De plant is in Nederland vrij zeldzaam. (Determinatie: Theo van de Water)

Kleverige ogentroost, *Parentucellia viscosa*
De werkgroep Planten van de KNNV vond op het terrein van het oude Elisabeth ziekenhuis tientallen planten van de kleverige ogentroost. Het is een eenjarige plant uit de bremraapfamilie met veel plakkerige klierharen. Kleverige ogentroost komt voor in vochtig, ruig grasland, in dit geval op de oever van de Heiligenbergerbeek. De plant is in Nederland vrij zeldzaam. (Determinatie: Arie van den Bremer)

Opmerkzaam wandelen

Tekst en foto: Wil Schonewille

Voor je het weet is het voorjaar voorbij en staat alles in zomerkleed. Het frisse zachte blad ziet er steeds meer gehavend uit en ritselt luid in de wind. Op een els aan de vijver volgen we op de verse elzenproppen de ontwikkeling van elzenvlaggen, gallen veroorzaakt door een schimmel.

Het Jacobskruiskruid zit weer vol rupsen met hun kenmerkende oranje en zwarte strepen. Dit jaar opvallend veel distelvlinders, een wonder als je bedenkt dat deze trekvlinders vanuit het zuiden hier terecht zijn gekomen. Ondanks de hete, droge zomer staat er van alles in bloei. Dankzij het minder intensieve maaibeleid van de gemeente kleurt de berm langs de Hamseweg wit van peen en duizendblad. Bijvoet schiet de grond uit en in bloei. De bloemetjes van de Canadese fijnstraal blijken door een loep fantastisch mooi om te zien.

In het bos ontdekken we een eik die vocht lekt, het bruist en ruikt naar gist. Dit blijkt zeer aantrekkelijk voor allerlei insecten, waaronder de hoornaar.

Half augustus staat de struikhei in de vegetatietuin er prachtig bij en de bermvegetatie kleurt van het paarse knoopkruid naar blauw van de blauwe knoop. We verbazen ons over de smalle sprieten die uitgroeien tot sierlijke dragers van een opvallend blauwe bloem.

Nu komt de tijd van de vruchten en de zaden. Bij het Koetshuis hopen we de eekhoorntjes weer te zien die afkomen op de hazelnoten, die daar volop staan te rijpen.

Park Schothorst

Elke dinsdagochtend verzamelt zich een groepje wandelaars bij het Groene Huis, voor een wandeling gericht op waarnemingen in de natuur in en rondom park Schothorst. Meestal beginnen we met een rondje door de vegetatietuin. We volgen de planten in hun ontwikkeling door de seizoenen heen, en we letten op alle andere zaken die we opmerken. Wil Schonewille doet verslag.

Elzenvlag op een elzenvruchtje

Waar het kan knagen

Tekst en foto's: Tjap Broekema

"Kan ik wat muizengif van je krijgen, we hebben muizen in de schuur." Deze vraag wordt me regelmatig gesteld. Veel mensen denken dat met gif alle ongedierteproblemen kunnen worden opgelost. De huidige wetgeving staat het gebruik van bestrijdingsmiddelen (biociden) in veel gevallen echter niet meer toe.

Het is beter om op een andere manier om te gaan met dierplagen. '*Habitatmanagement*' is het nieuwe bestrijden. Je kunt de woonomgeving zo inrichten dat plaagdieren geen gelegenheid krijgen om zich te vestigen.

Een voorbeeld hiervan is: regelmatige inspectie van voedselvoorraden. Kijk in je voorraadkast eens kritisch naar de uiterste houdbaarheidsdatum van producten en gooi ze weg als ze over de datum zijn. Zo kun je voorkomen dat broodkevers, rijstklanders, vruchtmotten, etcetera de kans krijgen om zich te nestelen in je woning.

Gaten en kieren in meterkast, keukenblok, rondom cv-buizen en ventilatieopeningen in de spouw zijn bekende plaatsen waardoor muizen de woning binnen kunnen komen. Door deze gaten en kieren dicht te stoppen met bijvoorbeeld stalen pannensponzen

(Plaag)dieren in Amersfoort

Tjap Broekema is bestrijdingstechnicus dierplagen in Amersfoort en omstreken. In deze rubriek vertelt hij de komende periode iets over de (plaag)dieren met wie hij in zijn werk zoal te maken krijgt.

kun je voorkomen dat deze kleine knaagdiertjes voor overlast gaan zorgen.

Het binnendringen van ratten in konijnen- of kippenhokken is een veelgehoorde klacht. Mensen vragen dan direct om gif te strooien. Toch is dit niet de aangewezen methode. Ratten zijn neofobisch: dit betekent dat ze alles wat ze niet kennen, ook niet zullen eten. Gewend als ze zijn aan kippen- of konijnenvoer, zullen ze een onbekend bestrijdingsmiddel links laten liggen.

Zelf maak ik zo min mogelijk gebruik van biociden, omdat ratten en muizen die hiervan eten, een vreselijke dood sterven. Ze overlijden uiteindelijk aan inwendige bloedingen. Ook is het gebruik van deze middelen in de buitenruimte wettelijk niet meer toegestaan. Dat heeft alles te maken met het doorvergiftigen van roofvogels.

Een hedendaagse manier om ratten te bestrijden is het gebruik van klapvallen in speciaal ontworpen voerkisten. Wat me erg aan het hart gaat is dat er onbedoeld sprake kan zijn van bijvangst. Soms tref ik in een val een dode egel, kikker, vogel of wezel aan: evenals de roofvogel beschermde diersoorten!

Egel in klem

Een bijeffect van deze wezel vondsten is wel dat ik ze meld bij het Centrum voor Natuur en Milieu, zodat in kaart kan worden gebracht op welke plekken marterachtigen in de omgeving van Amersfoort zich ophouden, zodat bij het wijzigen van bijvoorbeeld bestemmingsplannen hiermee rekening kan worden gehouden.

Getijgerde lijmspuiter

Tekst en foto: Henny de Bruin

Na de springspinnen van de vorige aflevering is het vandaag de beurt aan een andere favoriete spin van mij. Deze draagt de prachtige Nederlandse naam: '-getijgerde lijmspuiter' (Scytodes thoracica). Het is een klein spinnetje dat je het hele jaar door binnenshuis op de muur kunt tegenkomen, meestal 's avonds in het donker. Alleen 's zomers heb je ook kans om er eentje op een buitenmuur te vinden. Oorspronkelijk komt de spin uit Zuid-Europa, maar het dier is reeds lang ook in Nederland te vinden - zij het voornamelijk in gebouwen.

Het eerste deel van zijn mooie naam ('getijgerd') slaat op het uiterlijk: lichtbruin, met wat donkerbruine vlekjes – dus een beetje als een tijger. Al heb je eerlijk gezegd een loep nodig om op dit kleine spinnetje die vlekjes te kunnen zien. Wat je met een loep dan ook zou opvallen, zijn de dunne pootjes, die naar het eind toe zelfs nog dunner worden. Met het blote oog is de spin toch direct te herkennen, omdat je kunt zien dat het lichaam uit twee kleine bolletjes bestaat. Vaak zijn die twee bolletjes vrijwel even groot – dat is dus een groot verschil met de meeste andere spinnen, waar het voorlichaam (met onder andere de tasters en de ogen) meestal juist veel kleiner is dan het achterlichaam. Overigens heeft deze spin maar zes ogen, terwijl de meeste spinnen er acht hebben.

Getijgerde lijmspuiter. Foto: Henny de Bruin

Het tweede deel van de naam ('lijmspuiter') slaat op de wijze van jagen. De lijmspuiter maakt geen web, maar loopt heel traag rond (meestal op een wand) tot hij een slachtoffer vindt – zoals bijvoorbeeld een fruitvliegje. Dat vinden zal vrijwel alleen op gevoel zijn, want het is donker en de lijmspuiter heeft geen goede ogen. Als hij zijn slachtoffer dicht genoeg genaderd is, spuit hij er (op ongeveer een centimeter afstand) twee giftige kleefdraden overheen. Die draden bestaan uit een soort lijm, en ze zijn dus geen spinrag. Ze komen ook niet uit de spintepel, maar worden via de twee gifklauwen verspreid. Door de gifklauwen bij het spuiten snel heen en weer te bewegen, komt de lijmdraad zigzaggend over het slachtoffer heen, dat daarmee stevig tegen de wand wordt geplakt. De spin kan de prooi dan rustig doden met een gifbeet en heeft weer een maaltje. In ons land is dit de enige spin die op deze unieke wijze jaagt.

Mannetje en vrouwtje van de getijgerde lijmspuiter lijken erg op elkaar. De eieren worden door het vrouwtje meegedragen, tot ze op het punt van uitkomen zijn.

Spinnen rond het huis

Henny de Bruin verzorgt een artikelenserie over spinnen, die je thuis gemakkelijk kunt vinden, binnenshuis, rond het huis of in de tuin. In iedere aflevering portretteert hij één soort.

Geel walstro – geschikt voor de bereiding van kaas of gebruik in de wieg

Tekst en foto's: Joop de Wilde

Normaal is geel walstro geen plant die je snel in de stedelijke omgeving zult vinden. Het is een plant die gevonden kan worden in de duinen, in de bermen van wegen, weilanden, dijkhellingen en droge zandgronden. De laatste jaren wordt geel walstro echter vaak in de stad aangetroffen. Dat komt omdat in toenemende mate wegbermen in steden worden ingezaaid met zaadmengsels die voor kleurrijke, bloemrijke wegbermen moeten zorgen. In veel van die zaadmengsels is geel walstro opgenomen. Het blijkt dat geel walstro zich vaak goed handhaaft in bermen waarin niet langer ieder jaar gezaaid wordt, maar wel aan het eind van het jaar gemaaid wordt. Daarmee wordt het op sommige plekken toch een stadsplant.

Stadsplanten: urbane flora van Nederland

Op de website www.stadsplanten.nl worden allerlei stadsplanten geportretteerd. Joop de Wilde plaatst op deze site zeer regelmatig bijdragen over 'Stadsplanten in Amersfoort'. Hij geeft vooral aandacht aan planten die algemeen voorkomen in een bepaalde tijd van het jaar. Dat geeft de grootste kans dat de beschreven plant op dat moment eenvoudig in de eigen omgeving gevonden kan worden. Daarnaast meldt Joop de Wilde natuurlijk ook vondsten van bijzondere, zeldzame planten.

Bij de walstrofamilie zijn de smalle bladeren in kransen rond de stengel ingepland.

Door het inzaaien van wegbermen rukt geel walstro op naar de stad.

De meest bekende walstrosoorten zijn glad walstro, ruw walstro, geel walstro en moeraswalstro. Zij behoren tot de Walstrofamilie ofwel Sterbladigenfamilie. Deze plantensoorten hebben als belangrijkste veldkenmerk dat de smalle bladeren in een krans om de stengel zijn ingepland. De blaadjes van glad walstro en geel walstro eindigen in een puntje. De stengels zijn rond en voorzien van vier fijne ribben. Bekende andere plantensoorten die wel behoren tot de walstrofamilie maar die niet de naam 'walstro' dragen zijn kleefkruid en lievevrouwebedstro.

Geel walstro bevat een stremsel dat gebruikt kan worden bij de bereiding van kaas. Maar niet alleen het stremsel uit de plant wordt gebruikt bij het maken van kaas. Uit de bloemen worden kleurstoffen gewonnen die eveneens worden gebruikt in de kaasmakerij. In het Engelse graafschap Gloucestershire wordt een middelharde kaas gemaakt met de naam 'Double Gloucester'. Deze kaas wordt gekleurd met kleurstoffen uit de bloemen van geel walstro.

De naam walstro is te herleiden tot het vroegere gebruik van walstro in wiegen. 'Wal' heeft dezelfde betekenis als 'wieg'. Wiegstro of walstro heeft dus dezelfde betekenis.

Vereniging Eemland300

door Kees de Heer

Wil je je inzetten voor de natuur en het landschap van Eemland? Voor de toekomst van de graslandpolders bij Amersfoort? Je kunt nu actief lid worden van de nieuw opgerichte Vereniging Eemland300.

Vereniging Natuurmonumenten nam twee jaar geleden het initiatief voor een streekconferentie over de toekomst van Eemland. Dat gebeurde in samenwerking met de gemeenten Amersfoort, Soest, Baarn, Eemnes en Bunschoten. Duizenden inwoners kregen van hun gemeente een uitnodiging om op een zaterdag in november naar de sporthal van Eemnes te komen. De opkomst was boven verwachting. Bijna vierhonderd boeren, burgers en buitenlui gaven zich op voor de streekconferentie in Eemnes, om met elkaar te praten over weidevogels, agrarisch natuurbeheer, streekproducten en recreatie-voorzieningen.

Groepsfoto tijdens de streekconferentie Eemland300 in Eemnes.

Na de conferentie gingen acht werkgroepen aan het werk met het uitwerken van de resultaten. De ene groep schreef een landschapsvisie en de volgende groep maakte een gebiedsvisie voor de nieuwe gemeenteraden die in maart 2018 zijn gekozen. De derde groep maakte een plan voor ecologisch bermbeheer en de vierde keek naar alle educatiemogelijkheden op boerderijen. Een andere groep bestudeerde de mogelijkheden om voedselcoöperaties op te richten, waarbij boeren uit Eemland rechtstreeks leveren aan burgers in de regio. Weidevogels, agrarisch natuurbeheer, politiek lobby-werk, werkelijk alles kwam aan bod.

Precies een jaar na de eerste streekconferentie is er in dezelfde sporthal van Eemnes een tweede streekconferentie gehouden. Daar hebben alle aanwezigen ingestemd met de samenvatting van de gebiedsvisie, een vierdelig manifest over de toekomst van Eemland (zie kader).

Honderd boeren en burgers bogen zich meteen over het voorstel om samen een nieuwe vereniging op te richten. De meeste boeren lieten weten dat zij daar eigenlijk geen behoefte aan hebben, omdat zij al intensief samenwerken in Collectief Eemland. Maar de meeste burgers wilden wel een nieuwe samenwerking starten en zij hebben ingestemd met de oprichting van een nieuwe vereniging, die 'Eemland300' is gedoopt.

Vlak voor de zomervakantie is de Vereniging 'Eemland300' officieel opgericht. Op de eerste algemene ledenvergadering zijn de statuten en huishoudelijk reglement vastgesteld. En de leden zijn nu her en der volop aan de slag. Zij praten mee over de Regionale Energie Strategie van de Regio Amersfoort, zij denken mee over de Omgevingsvisies die door alle overheden worden gemaakt. De vereniging organiseert excursies om actuele ontwikkelingen te kunnen bespreken en in Eemnes loopt het eerste experiment met het uitzaaien van kruiden, ten behoeve van kruidenrijk grasland.

Ben je nieuwsgierig naar het werk van 'Eemland300', neem dan eens een kijkje op de website: www.eemland300.nl. Alle leden komen automatisch op de verzendlijst van een nieuwsbrief. Niet-leden kunnen mailen naar communicatie@eemland300.nl en vragen om toezending van de nieuwsbrief.

Dijkdoorbraakkolk in de buurt van de Bonte poort.

Excursie rond de Bonte Poort

De Vereniging Eemland300 organiseert op zaterdag 14 december van 10.00-12.00 uur een landschapsexcursie rond de Bonte Poort, op de grens van Bunschoten en Nijkerk. Een IVN-gids vertelt over de waarden van natuur en landschap, over dijkdoorbraakkolken en winterganzen. Reliëfverschillen, ontginningsgeschiedenis, waterhuishouding, patronen in het landschap, alles komt aan bod. Uiteraard komen ook de actuele ontwikkelingen rond zonneweides en stikstofregels uitgebreid ter sprake.

Je kunt je opgeven voor de landschapsexcursie rond de Bonte Poort door een mail te sturen naar eemland300@gmail.com o.v.v. 'Bonte Poort 14/12' en het aantal personen. Je krijgt dan een email over het verzamelpunt.

Manifest Eemland300

De gebiedsvisie van Eemland in kort bestek:

1. Landschap: Voor de Vereniging Eemland300 staat het behoud en de versterking van het open landschap voorop. Het polderland dient behouden te blijven voor en door de voornaamste beheerders, de boeren. Speciale aandacht vereisen de flanken van het poldergebied. Vaak zijn dit de gebieden waar de meeste bedreigingen op gericht zijn. Nodig zijn een hoge bodemkwaliteit, en schoon en genoeg water. In onze visie vereist dit samenwerkende overheden en besturen die blijvend dit kwetsbare gebied beschermen in woord en in daad. Eemland300 wil optreden als gesprekspartner van betrokken overheden en besturen.

Eemland leent zich niet voor massatoerisme. Recreatie moet mogelijk blijven maar divers, op gepaste schaal, in balans met de omgeving en gericht op rust en ruimte. Een uitgangspunt is en blijft dat het open gebied, zowel voor landbouw- als natuurdoeleinden behouden moet blijven.

2. Biodiversiteit: De kwaliteit van Eemland wordt zichtbaar door flora als zwanenbloem, valeriaan, kattenstaart en pijlkruid, en weidevogels als grutto en kievit. De bestaande biodiversiteit moet nog verder groeien. Agrarisch natuurbeheer is gewenst, waarbij de aandacht gericht is op sloten, dijken en bermen. Dat geldt niet alleen voor particuliere terreineigenaren maar ook voor verantwoordelijke overheden. Weidevogels als de grutto en de kievit zijn kenmerkend voor Eemland. Voor de wereldpopulatie grutto's is Nederland van levensbelang. In Eemland vindt een combinatie plaats van inrichting van weidevogelreservaten en passend agrarisch natuurbeheer door een groot collectief aan boeren. Deze mooie ontwikkeling moet door blijven gaan.

Voor de wereldpopulatie van de grutto is Nederland van levensbelang.

3. Samenwerking met boeren: Gegeven de grote druk op het gebied, en vooral op de boeren, wil de Vereniging Eemland300 de bescherming en verbetering van het gebied krachtiger ondersteunen. Daartoe is nodig dat er een samenwerkingsverband ontstaat tussen boeren en bewoners als belangrijkste belanghebbenden. Dat betekent meer economische ruimte voor boeren, en meer actieve betrokkenheid en participatie van bewoners in en om het Eemland.
Beide groepen zijn van elkaar afhankelijk. Naar ons idee leveren veel van de aanwezige boeren over geruime tijd hun producten aan de bewoners van omliggende gebieden (circulaire economie). Er worden minder kilometers gemaakt om grondstoffen in te voeren en producten aan de bewoners te leveren. Bovendien zijn de bewoners van Eemland en omstreken veel meer betrokken bij de boerderijen.

4. Eemland300: De Vereniging Eemland300 wil een organisatie zijn van veel bewoners en omwonenden, een aanzienlijk aantal boeren, natuurorganisaties, gemeenten, waterschap, en andere organisaties om zich hard te maken voor het gehele Eemland. Deze kracht moet doorklinken in de besluitvorming van overheden en betrokken organisaties. Wij doen dat door de gebiedsvisie uit te dragen, de inwoners van de aanliggende gemeenten breed te informeren over de bijdrage die Eemland levert aan de bewoners: met producten (boter, kaas en eieren) en ook met de rust en ruimte van Eemland, zichtbaar door de grutto, de kievit en kleurrijke bermen.

Dit vereist dat we samen optrekken om toekomstige uitdagingen het hoofd te bieden. Denk daarbij onder aan het voorsorteren op de komende eisen op het gebied van duurzaamheid en de energietransitie.

V.l.n.r. Blauwe knoop staat op de Rode lijst als 'algemeen voorkomend, maar sterk afgenomen'; Dauwnetel staat te boek als een 'kwetsbare' soort; Moeraskartelblad is 'kwetsbaar'. Deze halfparasiet groeit op de wortels van grassen en cypergrassen.

Waarom staat een plantensoort op de 'Rode lijst'?

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

De werkgroep planten van de KNNV inventariseert dit jaar planten in de Schammer, in het Elisabethterrein aan de Heiligenbergerweg en in een paar bospercelen in Leusden. In de verslagen willen we ook iets zeggen over 'Rode lijst'-soorten. Maar waar hebben we het dan over? Het werd tijd om me er toch maar een keer in te verdiepen. Het is een hele studie geworden en ik hoop dat ik het allemaal goed begrepen heb. We hebben dit jaar geen *wettelijke beschermde soorten* gevonden. In de Schammer heb ik vorig jaar vetblad gezien, maar dit jaar niet meer. We vonden wel een aantal *soorten die op de Rode lijst staan*. Wat betekent dat?

EUROPA
Bern- en Bonn-conventie - De Bern-conventie (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) is een verdrag van de Raad van Europa dat in 1979 in Bern werd gesloten. Het doel is het behoud van bedreigde wilde dier- en plantensoorten. De Bonn-conventie (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals) is een verdrag dat op initiatief van de Verenigde Naties in 1979 in Bonn werd gesloten. Het doel is het behoud van bedreigde trekkende diersoorten. Beide verdragen zijn verwerkt in de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn - De Vogelrichtlijn gaat alleen over dieren en daarom wordt deze richtlijn niet meer in dit artikel genoemd. De Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei

1992 inzake de instandhouding van natuurlijke habitats en wilde flora en fauna) is een richtlijn van de Europese Unie. De volgende artikelen zijn van betekenis:
- Artikel 2.1. Deze richtlijn heeft tot doel bij te dragen tot het waarborgen van de biologische diversiteit door het in standhouden van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het verdrag van toepassing is.
- Artikel 3.1. Er wordt een coherent Europees ecologisch netwerk gevormd van speciale beschermingszones, 'Natura 2000' genaamd.

In de Habitatrichtlijn wordt verwezen naar bijlagen II, IV en V. Voor soorten in bijlage II moeten gebieden worden aangewezen; in bijlage IV staan soorten die overal beschermd zijn; in bijlage V soorten die commercieel gebruikt mogen worden, zonder de staat van instandhouding te beïnvloeden. In bijlage IV worden o.a. groenknolorchis, drijvende waterweegbree, kruipend moerasscherm en zomerschroeforchis genoemd, soorten die dus op basis van Europese regelgeving beschermd zijn; ze staan niet in de Wet Natuurbescherming, maar wel op de Rode lijst.

NEDERLAND
Wet Natuurbescherming - Sinds 1 januari 2017 is de Wet Natuurbescherming van kracht. Deze vervangt drie wetten: de Natuurbeschermingswet 1998, de Boswet en de Flora- en Faunawet. In deze wet zijn ook de hierna genoemde Europese wettelijke kaders en richtlijnen opgenomen. Wat betekent dit voor de planten in ons land?

In de Wet Natuurbescherming zijn voor planten vooral de volgend artikelen van belang:
- Artikel 2.1.1. Onze Minister wijst gebieden aan als speciale beschermingszones ter uitvoering van de artikelen 3, tweede lid, onderdeel a, en 4, eerste en tweede lid, van de Vogelrichtlijn en de artikelen 3, tweede lid, en 4, vierde lid, van de Habitatrichtlijn. De speciale beschermingszones worden aangeduid als 'Natura 2000-gebied'.
- Artikel 1.5.4. De nationale natuurvisie biedt, in de vorm van 'Rode lijsten', inzicht in de met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende dier- en plantensoorten die van nature in Nederland voorkomen.
- Artikel 1.12-c. Provincies zorgen voor het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van de met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende van nature in Nederland in het wild voorkomende dier- en plantensoorten, bedoeld in artikel 1.5, vierde lid.
- Artikel 3.5.5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.
- Artikel 3.10.1.c. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden: vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.
In de bijlage worden 66 soorten planten genoemd (ook 3 sporenplanten). Daar zitten dus geen Habitatrichtlijnsoorten bij.

RODE LIJST
Floron heeft in 2012 een 'Rode lijst Vaatplanten' gepubliceerd met 1452 soorten, dat zijn nagenoeg alle soorten die in Nederland voorkomen. Daar zitten dus ook soorten bij die zeer algemeen zijn, zoals bijvoorbeeld de paardenbloem. Per soort is beschreven of ze meer of minder zeldzaam zijn, de mate van bedreiging en wat de ontwikkelingstrend is. Van deze 1452 soorten zijn er 528 soorten in de 'Rode lijst' van de Minister opgenomen met als classificering:
- 37 soorten 'verdwenen uit Nederland'
- 15 soorten 'in het wild verdwenen uit Nederland'
- 71 soorten 'ernstig bedreigd'
- 115 soorten 'bedreigd'
- 170 soorten 'kwetsbaar
- 120 soorten 'gevoelig'

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft bij besluit van 15 oktober 2015 bepaald dat de 'Rode lijst Vaatplanten' per 1 januari 2016 in werking trad. In die lijst van 528 soorten staan ook de 66 wettelijk beschermde soorten. Daarvoor geldt een zorgplicht die is gedelegeerd naar de provincie, zie artikel 1.12-c. Rode lijsten worden elke tien jaar door het Rijk geactualiseerd en vastgesteld; voor heel veel soortgroepen zijn zulke lijsten opgesteld.

PROVINCIE
Wettelijke beschermde soorten - Vanaf 1 januari 2017 moet de provincie zorgen dat de in de wet genoemde plantensoorten ook beschermd worden. Als iemand een verandering in de omstandigheden van een soort wil aanbrengen, bijvoorbeeld weghalen of in voortbestaan bedreigen, dan moet daarvoor bij de provincie een ontheffing worden gevraagd. Het initiatief ligt bij diegene die een wijziging in de leefomstandigheden van een wettelijke beschermde soort wil aanbrengen. Dat is ongeacht de plaats waar men dit wil doen. Duidelijk is dat er eerst onderzoek moet plaatsvinden voordat er over het verlenen van een ontheffing wordt beslist. De beslissing kan zijn 'geen ontheffing' of 'ontheffing met voorwaarden'. Dit beleid wordt het 'passieve soortenbeleid' genoemd.

Rode lijst en aandachtsoorten - In het 'Supplement biodiversiteit, behorend bij de Natuurvisie Provincie Utrecht', vastgesteld door de Provinciale Staten van Utrecht op 12 december 2016, is gedetailleerd beschreven hoe de provincie met deze zorgplicht omgaat. De provincie Utrecht gaat in haar beleid uit van de soorten in de categorieën: 'verdwenen uit Nederland' (37), 'in het wild verdwenen uit Nederland' (15), 'ernstig bedreigd' (71) en 'bedreigd' (115). Totaal zijn

V.l.n.r. Stijve ogentroost bloeit massaal in de Schammer; Draadgentiaan floreert in de Schammer; Waterscheerling groeit op het Elisabethterrein.

dat 238 soorten planten. Maar niet al deze soorten komen in de provincie Utrecht voor. De provincie kent bijvoorbeeld geen duinen. Op basis van onderzoek is gekozen om voor 49 'aandachtsoorten' een 'actief soortenbeleid' te voeren. Voor de selectie is onder andere de gegevensbank van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) gebruikt, en de provincie doet zelf ook veel veldonderzoek. Al deze gegevens zijn eveneens gebruikt om 'natuurparels' te bepalen.

Natuurparels - In eerste instantie is realisatie van het actieve soortenbeleid gericht op het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS/ Ecologische Hoofdstructuur). Het NNN is een samenhangend netwerk van natuurgebieden in Nederland. Daarbinnen en daarbuiten streeft de provincie naar een gezamenlijke aanpak in 'natuurparels' voor soorten die kenmerkend zijn voor de Utrechtse natuur. Deze natuurparels zijn niet strak omlijnde gebieden waar een relatief groot aantal soorten voorkomt, meestal van verschillende soortgroepen. De aandachtsoorten komen geconcentreerd voor in tien onderscheiden leefgebieden, zoals moeras, bos, droge en natte heide. De provincie wil het budget voor actief soortenbeleid vooral binnen de natuurparels inzetten. Deze gebieden zijn met opzet niet exact begrensd omdat aandachtsoorten ook daarbuiten kunnen voorkomen.

Icoonsoorten - Tenslotte is onderzocht voor welke soorten de provincie Utrecht een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Dat geldt voor soorten waarvan het zwaartepunt van het verspreidingsgebied in de provincie Utrecht is gelegen. Deze soorten zijn aangeduid als 'icoonsoorten'.
Deze icoonsoorten kunnen ook soorten zijn die volgens de landelijke Rode lijsten niet in de categorieën 'verdwenen', 'ernstig bedreigd' of 'bedreigd' vallen, maar waarvan de bedreigingstatus in Utrecht anders is. Of soorten waarvan een belangrijk deel van de Nederlandse populatie in de provincie Utrecht voorkomt, en de provincie voor die soort dus juist een belangrijke verantwoordelijkheid heeft voor de instandhouding.
Bij de icoonsoorten horen vier vaatplanten: korensla, slank wollegras, vetblad en zomerklokje.

Gemeente - Als er sprake is locatiegebonden activiteiten, zoals bouwen en graven, met gevolgen voor wettelijke beschermde soorten, dan moet een ontheffingsvergunning worden aangevraagd bij de provincie. Als er bij de gemeente een omgevingsvergunning wordt aangevraagd, dan moet een natuurtoets deel uitmaken van de procedure en dan lopen de procedures min of meer parallel. Er kan voorafgaande aan de procedure een ontheffingsvergunning bij de provincie worden aangevraagd.

SCHAMMER EN ELISABETH TERREIN

Terug naar waar we begonnen. Zijn er wettelijke beschermde en Rode lijst-soorten gevonden in de Schammer en in het Elisabethterrein? Het antwoord is neen en ja. Geen wettelijk beschermde soorten, maar wel 12 Rode lijst-soorten en dat is toch een verassend resultaat:

- **Op het Elisabethterrein** vonden we als enige Rode lijst-soort waterscheerling.

- **In de Schammer** komt een hele serie Rode lijst-soorten voor: blauwe knoop, blonde zegge, dauwnetel, draadgentiaan, knopbies, moeraskartelblad, moeratshertshooi, parnassia, vlozegge, stekelbrem en stijve ogentroost. Bij de knopbies vonden we slechts één exemplaar, maar stijve ogentroost en draadgentiaan groeiden daar massaal.

Leuk om vast te stellen dat deze gebieden alleen al uit oogpunt van planten waardevolle natuur bevatten.

Sandd
Port betaald
Port payé

INDIEN ONBESTELBAAR:
IVN-AFDELING AMERSFOORT
POSTBUS 1012, 3800 BA AMERSFOORT

Groene agenda

20 okt - Excursie Mysterie van paddenstoelen
30 okt - Minicursus Paddenstoelen
5 nov - Natuurlezing Aanpassingen van de natuur aan leven in de stad
17 nov - IVN Landgoed excursie
27 nov - Minicursus Roofvogels
14 dec - Excursie Eemland300 - Rond de Bonte Poort

t/m 6 nov - Expositie Panorama NL en Amersfoort

Zie pag 2-5, pag 8 en pag 16 voor meer informatie

Terublik Spetterdag

Ruim 20 KNNV-ers gingen op 8 sept mee met de Spetterexcursie naar Fort Everdingen aan de Lek. We vertrokken met prachtig weer en dat zou de hele dag zo blijven. Na een rondleiding door het fort en een zonnige picknick, volgde een mooie struintocht door de uiterwaarden.
Arie, Leendert en Mia, bedankt!

Het IVN

Het IVN, Instituut voor natuur- en milieu-educatie en duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer (kennis over) natuur en een betere kwaliteit van het milieu.
Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 170 plaatselijke afdelingen en een aantal regionale consulentschappen. Meer dan 25.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.
Minimum bedragen contributie: actief lid € 24,-, gezinslid € 5,-, donateur € 10,- en jeugdlid gratis.
Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Mens en natuur. Plus viermaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, ook onder de naam De Natuurkijker.
Voorzitter Ruud van Nus, tel 033-4623011, email ruudvannus@live.nl
Website: www.ivnamerfoort.nl

ivn
beleef de natuur!

KNNV
vereniging voor veldbiologie

De KNNV

De KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, is een vereniging voor veldbiologie en houdt zich actief bezig met natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming. Onder de leden zijn zowel vakmensen als liefhebbers die meer willen weten.
De KNNV verzorgt excursies en lezingen, kampen en reizen, en inventariseert natuurgebieden. Leden ontvangen het landelijke verenigingsblad Natura dat viermaal per jaar verschijnt, met informatieve artikelen over natuur, natuurbescherming, boekbesprekingen en nieuws uit de vereniging. KNNV-leden krijgen korting op boeken uit de eigen KNNV uitgeverij. Het lidmaatschap van de vereniging kost 28 euro per jaar voor leden, en 14 euro voor huisgenootleden. Donateurs betalen minimaal 10 euro per jaar. IBAN KNNV Amersfoort is NL05 INGB 0000646241.
Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Natura, plus viermaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, ook onder de naam De Natuurkijker.
Voorzitter: Joop de Wilde, tel. 033-4942126, email jdewilde@euronet.nl
Website: www.knnv.nl afd. Amersfoort e.o.